

कोरोना भाईरस (COVID १९) का कारण भएको बन्दाबन्दी तथा निशेधज्ञाका कारण दुधको संकलन तथा बजारीकरणमा भएका समस्याहरू र समाधानका उपायहरू सम्बन्धि बैठकको प्रतिवेदन

कोरोना भाईरस (COVID 19) का कारण भएको बन्दाबन्दी तथा निशेधज्ञाका कारण दुधको संकलन तथा बजारीकरणमा भएका समस्याहरू र समाधानका उपायहरू विषयमा मिति २०७८/०२/२० मा राष्ट्रिय किसान आयोगले आयोजना गरेको छलफल कार्यक्रममा दुग्ध विकास संस्थान, दुग्ध विकास बोर्ड, दुग्ध क्षेत्रका व्यावसायी, दुध उत्पादक किसान तथा सहकारीका प्रतिनिधि, व्यवसायी कृषक लगायत किसान आयोगका सदस्य तथा सरोकारवालाहरूको सहभागिता थियो । उक्त छलफल कार्यक्रममा सरोकारवालाहरूले विभिन्न सल्लाह एवं सुझावहरू राख्नु भएको थियो ।

- दुग्ध विकास संस्थानका महाप्रबन्धक रुद्र प्रसाद पौडेलले कुल ग्राहस्थ उत्पादनको ९ प्रतिशत दुग्ध व्यवसायबाट प्राप्त भएको छ, २०२६ सालमा स्थापना भएको दुग्ध विकास संस्थानले ५०० लिटर प्रशोधन क्षमता देखि शुरू गरेर हाल २ लाख लिटर प्रशोधन क्षमता सम्मको दुधको कारोवार गर्दै आएको छ । नेपाल भरी ८ वटा दुग्ध वितरण आयोजना छन् दुध प्रशोधन तथा वितरण कार्य भै रहेको छ । दुग्ध विकास संस्थानले ८० प्रतिशत दुध दही २० प्रतिशत र पारडर दुधको २० प्रतिशत बजार क्षेत्र ओगटेको छ । लकडाउनमा दहीको माग घटेको छ । दैनिक १ लाख १० हजार लिटर दुध संकलन भएको छ हाल ९० हजार लिटर दुध प्रशोधन हुन्छ निषेधाज्ञाको कारणले विराटनगर वितरण केन्द्रबाट ३० हजार लिटर दुधको पाउडर दुधमा कन्भर्सन भैरहेको छ । संस्थानसंग धुलो दुध धेरै मात्रामा स्टक रहेको अवस्था छ र हाल ३१ मे. टन घिउ जापान पठाउने प्रक्रिया अगाडी वढेको छ । निषेधाज्ञाको प्रभावले कृषकहरूलाई नियमित रूपमा दुधको भुक्तानी गर्न सकिएको छैन । अहिलेको मुख्य कार्य बजारीकरण भएता पनि बजार खुम्चीएको छ । संस्थानले सहूलियत कर्जा लिएर कृषकलाई दुधको भुक्तानी दिन पहल भै रहेको छ । राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्डमा एउटा कोष राखेर तत्काल समस्या समाधान गर्न सहयोग पुग्ने थियो । यसले आउने दिनका समस्याहरूलाई समाधान गर्न पनि सहयोग गर्नेछ र दुग्ध विकास बोर्डलाई वलियो बनाउनु पर्ने छ ।
- दुग्ध विकास बोर्डका कार्यकारी निर्देशक डा. राजेन्द्र कुमार यादवले डेरी क्षेत्र कृषि क्षेत्रको धान पछिको जीडीपी मा दोस्रो ठुलो ओगटको क्षेत्र हो । यस क्षेत्रमा दुग्ध सहकारी १७०० भन्दा बढी उध्दोगी ५५० र २० हजार भन्दा माथिलाई रोजगारी दिएको क्षेत्र हो । डेरी व्यवसायको एक चेन हुन्छ । यही क्षेत्रबाट भ्यालु चेनको अवधारणा नेपालमा भित्रीएको हो । नेपालमा ५० प्रतिशत दुध घरेलु उपयोगमा खपत हुन्छ हाल दुधको संकलनमा ४८ प्रतिशतले कमी आएको छ । यस समयमा २६०० मे टन बटर र ४००० मे टन धुलो दुध स्टक छ । यसलाई सम्बोधन गर्न असहज परिस्थितिमा मिलेर समाधान तर्फ जानु पर्यो नया अवसर र नयाँ बजार खोज्नु पर्यो । हामी संग डेरी डिभलपमेण्ट फण्ड छ यस यसलाई करीव ५० करोड जती रकम थप भए हामीले सही स्थानमा लगानी गर्न सक्थौ वा संघ सस्था र नीजि फार्मलाई संरक्षण गर्न सक्छौ ।
- केन्द्रीय दुग्ध उत्पादन सहकारी संघका अध्यक्ष नारायण प्रसाद देवकोटाले हामीले मात्र ५० प्रतिशत दुध मात्र बेचेका छौ । कृषकले भुक्तानी नपाएको ३ महिना भयो रोजी रोटी चलाउन समस्या छ आपतकालीन कोषको

व्यवस्था हुनु पर्यो । कृषकहरूले दुध स्टक गरी राखे अवस्था छैन । भएको पाउडर दुध पनि विक्री भएको छैन । राहत प्याकेज भित्र दुध व्यवसायलाई राखे पनि मद्दत पुग्ने थियो । माननिय मन्त्री ज्यूको अध्यक्षतामा बैठक बसि राहतदिने भनिएकोमा पनि लागु भएन यो इस्यु प्रधानमन्त्री लेवलमा जानु पर्यो । डेरी लाई आपतकालीन घोषणा गरेर कार्य गर्नु पर्यो । सरकारले दुग्ध विकास संस्थानलाई लक्ष दिनु पर्यो । विक्रीहुन नसकेको सरकाले लिनु पर्यो । भकारीमा राखेर हुदैन विक्रीको व्यवस्था गर्नु पर्यो । किसान आयोगको यो पहल कदमी राम्रो छ रिजल्ट आउनु पर्यो ।

- यस्तै सहभागि मध्ये नेपाल डेरि एसोएसनका नेपालका अध्यक्ष प्रलाद दहालले राजपत्रमा प्रकाशित सूचनामा अत्यावश्यक वस्तुमा दुध उल्लेख छैन । दुग्ध जन्य प्रदार्थको ३.५ अर्वको स्टक छ । सफ्टलोन दिनु पर्यो बजेटमा आएन दुध जन्य प्रदार्थलाई सुरक्षा कर्मी र स्कूलको दिवा खाजा कार्यक्रममा समावेश गरी खपत बढाउनु पर्यो ।
- अर्का सहभागी राष्ट्रिय कृषक समूह महासंघका महासचिव रिता वस्ताकोटीले सिमान्तकृत महिलाले उत्पादन गरेको दुध आफ्नो आवश्यकतालाई पुरा गरी बचत हुन आएको दुधवाट जीवन निर्वाह हुने हुदा विक्री नभएमा दुध उत्पादनवाट पलाएन हुने अवस्था छ । हाल दिएको विमा प्रिमियमलाई १०० प्रतिशत बनाइ दुध उत्पादनलाई प्रोत्साहन दिनुपर्छ । तेस्तै सहभागि मध्ये अमृत तिमल्सेना, सुमित केडिया दुग्ध व्यवसायी राष्ट्रिय किसान आयोगको पहल राम्रो छ स्टक रहेको डेरी जन्य वस्तुलाई वजारीकरण गर्नु पर्यो भन्नु भयो ।
- साथै सहभागी मध्ये काशकी, ललितपुर, काभ्रे, चितवन र झापा जिल्लाका भेटेनरी अस्पताल तथा पशुसेवा विज्ञ केन्द्रका प्रमुखहरूले होटेल रेष्टुरेन्टहरू बन्दका कारण खपत कम भएको अनौपचारिक रुपमा घरघरमा गएको अवस्था दुवानीमा केही समस्या छ । काभ्रे जिल्लावाट ६० देखि ६५ प्रतिशत दुध कम गएको । बन्दा बन्दीको समयमा पनि पशु उपचार सेवा प्रदान गरिएको छ । चितवन जिल्लामा मात्रै ३ लाख २० हजार दुध उत्पादन हुन्छ । चितवनमा ९ वटा संस्थागत डेरीले दुधको कारोवार गरेका छन् । भेकसीनेशन पयास छैन खोरेत रोग लाग्ने अवस्था छ । दाना र साईलेक्स उत्पादन भै रहेको छ । कोभिड १९ का कारण वजारीकरणको समस्या छ संकलन केन्द्र तथा डेरीले बटर उत्पादन गरेर राखेको अवस्था छ तर विक्री भएको छैन । ललितपुर जिल्लामा दुवानीको समस्या छ । कृषकलाई परिचय पत्र बनाएर दिएका हुनाले केही सहज भएको छ । सहकारी मार्फत दुध विक्री गर्दा प्रति लिटर २ रुपैया अनुदान उपलब्ध गराएकोले कृषकहरूलाई केही राहत मिलेको छ । झापामा गत वर्ष बन्दा यस वर्ष कम असर रहेको छ । कृषकहरूले नै घरघरमा गई दुध विक्री गरि रहेका छन् ।
- छलफलको क्रममा कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयका निमित्त सचिव श्रीमान विमल कुमार निर्मलले यो दुध सम्बन्धी विषयमा छलफल भएको पहिलो पटक हो । बजारको विस्तार कसरी गर्ने प्राईभेट सेक्टरलाई पनि लिएर वजारीकरण कसरी गर्ने । उपभोक्ता बढाउनु पर्यो । हाम्रा उद्गमीहरूलाई डेरी सम्बन्धी तालिम केन्द्रहरू संचालनमा ल्याउनु पर्यो भन्ने विषयमा विचार राख्नु भयो ।
- अन्यमा राष्ट्रिय किसान आयोगका अध्यक्ष प्रेम प्रसाद दंगालज्युवाट छलफलमा उठेका विषय वस्तुमा प्रकाश पाउँछ छलफलको समापन गर्नु भएको थियो ।